

LBRIS

We know
books

**AȘA ÎNCEPE
RĂUL**

Javier Marías

Traducere din limba spaniolă și note
LAVINIA SIMILARU

LITERA
București

LBRIS

We know
books

I

N-a trecut prea mult timp de la povestea aceea – mai puțin decât durează de obicei o viață, și ce puțin e o viață, odată terminată, când se poate povesti în câteva fraze și lasă în memorie doar cenușă care se desprinde la cea dintâi scuturare și zboară la prima adiere de vânt –, și, cu toate acestea, astăzi ar fi imposibilă. Mă refer mai ales la ce li s-a întâmplat lor, lui Eduardo Muriel și soției sale, Beatriz Noguera, în tinerețe, și nu neapărat la ce mi s-a întâmplat mie cu ei când eu eram tânărul, iar căsătoria lor, o îndelungată și persistentă nenorocire. Lucrul acesta din urmă ar mai fi cu puțință și acum: ce mi s-a întâmplat mie, dat fiind că și acum mi se întâmplă, sau poate e același lucru care nu se sfârșește. Și ar mai fi deopotrivă cu puțință, presupun, ce a făcut Van Vechten și alte evenimente de pe vremea aceea. Pesemne că există Van Vechteni în toate timpurile, nu dispar și vor fi mereu, natura personajelor nu se schimbă niciodată, sau așa pare, a celor din realitate și a celor din ficțiune, sora ei geamănă, se repetă de-a lungul veacurilor, ca și cum ar fi lipsite de imaginație cele două sfere, sau n-ar avea încotro (fiind ambele opera celor vii, la urma urmelor, poate morții sunt mai inventivi), uneori avem senzația că ne-am delecta cu un singur spectacol și o singură povestire, aidoma copiilor foarte mici. Cu infinitele variante care le dau un aer de învechite sau de noi, dar în esență mereu aceleași.

Pesemne că au existat de asemenea bărbați ca Eduardo Muriel și femei ca Beatriz Noguera prin urmare, în toate timpurile, ca să nu mai pomenim de figuranți; și ca Juan de Vere cu grămada, așa mă numeam și așa mă numesc, Juan Vere sau Juan de Vere, depinde cine îmi pronunță numele sau se gândește la el. Figura mea nu are nimic original.

Pe atunci nu exista încă divorțul, și cu atât mai puțin se putea spera că va mai exista vreodată când Muriel și soția lui s-au căsătorit, cu vreo douăzeci de ani înainte ca eu să mă amestec în viețile lor, sau mai degrabă ca ei s-o străbată pe a mea, care era abia a unui începător, cum se spune. Însă din momentul în care te afli în lume și se și întâmplă lucruri, roata ei vlăguită te încorporează cu scepticism și cu lehamite, ca să te târască în silă, căci e bătrână și a triturat multe vieți fără grabă, în lumina veghii ei leneșe, luna rece care dormitează și se uită cu o singură pleoapă întredeschisă, știe poveștile, înainte să se petreacă. E suficient să fii atent la cineva, ori să-i arunci o privire indolentă și nu vei mai putea să te sustragi, chiar dacă te ascunzi, zăbovești liniștit în tăcere, nu ai inițiative și nici nu faci nimic. Chiar dacă vrei să nu fii remarcat, ai fost deja zărit, ca o mogâldeată îndepărtată în oceanul de care nu poți să faci abstracție, pe care trebuie să-l eviți sau de care trebuie să te apropii; contează pentru ceilalți și ceilalți contează pe tine, până dispari. Nici aceasta nu a fost situația mea, în definitiv. N-am fost pasiv pe de-a-ntregul și nici nu m-am prefăcut miraj, n-am încercat să devin invizibil.

Mereu m-am întrebat cum îndrăzneau oamenii să se căsătorească – și au îndrăznit secole întregi – pe când căsătoria avea un caracter definitiv; în special femeile, cărora le era și mai greu să găsească ușurări, ori trebuiau să se străduiască de două sau de trei ori mai mult ca să le tăinuiască, de cinci ori dacă reveneau din aceste ușurări însărcinate și aveau de mascat o ființă nouă dinainte să i se configureze un chip și să și-l poată arăta pe pământ: din clipa conceperii, sau a detectării, sau a presentimentului – să nu spunem din clipa anunțului –, și s-o prefacă în impostor pentru întreaga sa existență, adesea

fără ca ea să afle vreodată propria-i impostură și nici originea bastardă, nici măcar când era bătrână și era pe punctul de a nu mai fi detectată de nimeni. Nenumărați sunt copiii care au luat drept tată pe cel care nu le era tată și drept frați pe cei ce le erau doar pe jumătate, ca să se ducă în mormânt cu credința și greșeala neatinse, sau este înșelăciunea la care i-au supus imperturbabilele mame de la naștere. Spre deosebire de boli și de datorii – celelalte două lucruri care se „contractează” cel mai mult în spaniolă, toate trei se exprimă cu același verb, ca și cum toate ar fi cu prognoză funestă sau de rău augur, ori în orice caz anevoioase –, pentru căsătorie era sigur că nu exista vindecare, nici leac, nici achitare. Ori le aducea doar moartea unuia dintre soți, câteodată năzuită în tăcere și mai rar provocată, indusă ori căutată, în general și mai tănuțită, ori mai degrabă în secret de nespuse. Ori moartea amândurora, bineînțeles, iar atunci nu mai era nimic, doar ignoranții copii pe care îi avuseseră, dacă îi avuseseră și supraviețuiau, și o scurtă amintire. Sau poate o poveste, din când în când. O poveste diafană și aproape niciodată spusă, căci de obicei nu se spun cele din viața intimă – atâtea mame imperturbabile până la ultima suflare, și de asemenea atâtea femei care n-au fost mame; ori poate că da, însă în șoaptă, ca să nu fie într-un totu de parcă n-ar fi fost, dar nici să nu rămână pe perna mută pe care s-a prăvălit fața înlăcrimată, nici să nu poată s-o vadă decât ochiul somnoros și întredeschis al lunii reci, care veghează neîncetat.

Eduardo Muriel avea o mustață fină, de parcă și-ar fi lăsat-o să-i crească pe vremea când actorul Errol Flynn era un model și apoi ar fi uitat s-o corecteze sau s-o îngroașe, unul dintre bărbații cu deprinderi imuabile în privința propriei înfățișări, dintre cei care nu află că trece timpul și moda se schimbă, nici că îmbătrânesc, ca și cum asta nu i-ar atinge și ar exclude-o, simțindu-se la adăpost de trecerea anilor, iar până la un punct au dreptate să nu se preocupe și nici să nu ia în seamă: întrucât nu se adaptează vârstei pe care o au, o mențin la distanță; întrucât nu-i cedează în aspectul exterior, sfârșesc prin a nu și-o asuma, iar astfel anii, înfricoșați, care se încumetă cu aproape toată lumea, le dau târcoale și stau pe margine, dar nu îndrăznesc să pună stăpânire pe ei, nu se instalează în spiritul lor, nici nu le invadează imaginea, asupra căreia aruncă doar o ușoară lapoviță sau penumbră. Era înalt, cu mult mai înalt decât media colegilor de generație, care a urmat celei a tatălui meu, dacă nu cumva a fost aceeași. Avea, de aceea, un aer de forță, stilizat, la prima vedere, deși conformația nu îi era atât de masculină: avea umerii cam înguști pentru statura lui, iar aceasta făcea să pară că abdomenul i se umflă, deși nu avea nici urmă de grăsime în zona aceea și nici nepotrivite solduri protuberante, iar din pricina aceasta i se iveau niște picioare din cale-afară de lungi, pe care nu știa cum să le așeze când

era pe scaun: dacă stătea picior peste picior (și asta prefera să facă cu ele, la urma urmelor), laba piciorului de deasupra atingea podeaua, bineînțeles, lucru pe care unele femei mândre de pulpele lor – nedorind să-și arate una atârând, nici îngroșată sau deformată de genunchiul care o susține – obțin cu artificialitate și pozând, cu ajutorul tocurilor înalte. Din pricina îngustimii umerilor, Muriel obișnuia să poarte haine cu pernțe foarte bine disimulate, cred, sau croitorul i le făcea cu o ușoară formă de trapez inversat (în anii șaptezeci și optzeci ai secolului trecut se ducea la croitor, sau, când nu se mai obișnuia, acesta îl vizita acasă). Avea un nas foarte drept, fără urmă de arcuire, în ciuda mărimii, iar în părul des, cu cărare făcută cu fixativ, cum îl pieptănase fără îndoială maică-sa de copil, iar el nu găsisese nici un motiv să nesocotească vechea hotărâre, îi străluceau câteva fire albe împrăstiate prin predominantul șaten-închis. Mustața fină îi atenua puțin zâmbetul spontan și luminos. Se străduia să și-l stăpânească sau să și-l păstreze, adesea nu reușea, era un fond de jovialitate în caracterul său, ori un trecut ce se ivea fără a trebui să se lanseze sonda la mari adâncimi. Nici nu-l chema, totuși, în ape superficiale: în ele plutea o anumită amărăciune impusă sau neintenționată, pe care nu simțea, probabil, că o provocase, ci mai degrabă că îi era victimă.

Dar cel mai bătător la ochi pentru cine îl vedea pentru prima oară în persoană, sau într-una dintre fotografiile frontale de presă, extrem de rare, era platurile pe care îl purta pe ochiul drept, un platură de chior cât se poate de clasic, teatral sau chiar cinematografic, negru și proeminent, strâns bine de un elastic subțire, de aceeași culoare, care-i străbătea în diagonală fruntea și se ajusta sub lobul urechii stângi. Întotdeauna m-am întrebat de ce sunt platurii aceia în relief, nu cei care se limitează să acopere, din material textil, ci aceia care rămân inamovibili și ca încastrați, din nu știu ce material rigid și compact. (Părea bachelită și îți venea să bați darabana pe el cu unghiile, ca să vezi cum e la atingere, lucru pe care nu l-am îndrăznit nicicând cu al angajatorului meu, cum este

logic; însă am aflat cum suna, căci uneori, când era nervos sau se irita, dar și când cădea pe gânduri, înaintea de a rosti o sentință sau un discurs, cu degetul gros la subsuoară, de parcă ar fi fost minuscula cravașă a unui militar sau a unui călăreț care trece în revistă trupele sau caii, Muriel făcea exact asta, bătea darabana pe plasturele dur cu albul sau muchia unghiilor de la mâna liberă, ca și cum și-ar fi chemat în ajutor globul ocular inexistent sau care nu putea fi folosit, pesemne că îi plăcea sunetul și, într-adevăr, era plăcut, tac tac tac; era cam neliniștitor să-l vezi invocând absentul, până te obișnuiai cu gestul acesta.) Poate că umflătura aceea încerca să dea impresia că dedesubt este un ochi, deși poate că nu este, ci doar o cavitate goală, un gol, o adâncitură, o scobitură. Poate că plasturii aceștia sunt convecși tocmai pentru a dezminți concavitatea oribilă pe care o ascund, în unele cazuri; cine știe dacă n-or fi umpluți cu o desăvârșită sferă de sticlă albă sau de marmură, cu pupila și irisul pictați cu realism zadarnic, pupilă perfectă, care nu se va vedea nicicând, învelită în negru, sau pe care o va vedea doar stăpânul, odată terminată ziua, când și-o descoperă obosit în fața oglinzii și poate și-o extrage.

Iar dacă aceasta atrăgea inevitabil atenția, nu mai puțin o atrăgea ochiul sănătos și lăsat la vedere, cel stâng, de un albastru-închis și intens, ca de mare în asfințit sau pe înnopțat, și care, fiind doar unul, părea să capteze totul și să-și dea seama de toate, de parcă s-ar fi concentrat în el facultățile proprii și ale celuilalt, invizibil și orb, sau natura ar fi vrut să-l compenseze cu un supliment de profunzime, pentru pierderea perechii sale. Ochiul acela avea o forță și o rapiditate, că eu, în mod gradual și disimulat, mă străduiam să mă situez câteodată unde nu mă putea ajunge, ca să nu mă rănească cu privirea sa tăioasă, până ce Muriel mă dojenea: „Dă-te puțin mai la dreapta, acolo aproape că ieși din câmpul meu vizual și mă obligi să mă contorsionez, amintește-ți că e mai limitat decât al tău“. Și la început, când nu știam unde să-mi îndrept privirea, având atenția împărțită între ochiul viu și maritim și plasturele mort și magnetic, nu se jena să mă cheme la ordin:

„Juan, îți vorbesc cu ochiul care vede, nu cu cel decedat, așa că fii amabil și ascultă-mă, nu te lăsa distras de cel care nu scoate o vorbă“. Muriel făcea astfel referință clară la vederea sa înjumătățită, spre deosebire de cei care întind un incomod vâl de tăcere asupra oricărui defect sau handicap propriu, oricât de evident și izbitor ar fi: există ciungi de la nivelul umărului care nu recunosc nicidecum dificultățile impuse de vădita lipsă a unui membru și nu cu mult mai puțini care pretind să facă jonglerii; șchiopi care pornesc în cărjă să escaladeze muntele Annapurna; orbi care se duc neîncetat la cinema și provoacă dezordine la secvențele fără dialog, la imaginile cele mai vii, plângându-se că nu e bine focalizat; invalizi în scaune cu rotile care se prefac că nu cunosc vehiculul și se încâpățânează să urce trepte, disprețuind numeroasele rampe care li se oferă astăzi pretutindeni; bărbați cu chelie ca patinoarul care gesticulează vrând să sugereze că li se strică freza, imaginarele plete li se încurcă îngrozitor, când se stârnește vântul. (Treaba lor, sunt liberi să facă ce vor, nu-mi trece prin cap să-i critic.)

Însă prima oară când l-am întrebat ce i se întâmplase, cum îi amuțise ochiul tăcut, mi-a răspuns la fel de tăios cum era, când și când, cu oamenii care îl impacientau și rareori cu mine, căci obișnuia să mă trateze cu bunăvoință și afecțiune: „Să vedem dacă ne înțelegem: nu te am aici ca să-mi pui întrebări despre lucruri care nu te privesc“.

Pe atunci nu mă priveau prea multe lucruri, deși aceasta s-a schimbat curând, ajunge să ai pe cineva disponibil, la îndemână, în așteptare, ca să-i încredințezi sau să-i creezi sarcini; iar „aici“ însemna acasă la el, cu toate că după un timp a ajuns să fie vag echivalent cu „lângă mine“, când a trebuit să-l însoțesc în vreo călătorie, sau să-l vizitez la vreo filmare, sau a hotărât să mă invite la cinele și partidele lui de jocuri de noroc între prieteni, mai degrabă ca să fie mai numeroși, cred, și să dispună el de un martor admirativ. În momentele de extroversiune, care, din fericire, erau destul de frecvente – ori ar trebui să spun mai puțin melancolice, ba chiar mizantropice, trecea cu regularitate de la o extremă la alta, ca și cum spiritul i-ar fi trăit într-un balansoar mai degrabă domol, care din când în când se accelera deodată în fața soției, din motive pe care eu nu mi le explicam și trebuie să fi fost foarte îndepărtate –, îi plăcea să aibă public și să fie ascultat, ba chiar să fie îndemnat puțin.

Acasă la el se întâmpla adesea, când ne întâlneam dimineața ca să-mi dea instrucțiunile, dacă existau, iar dacă nu, să țină câte un mic discurs, să-l gădesc tolănit cu fața în sus pe podeaua din salon sau din biroul alăturat (cele două camere erau despărțite de o ușă din canaturi culisante care aproape întotdeauna erau deschise, încât încăperile erau unite de fapt, formând un amplu și unic spațiu). Poate opta pentru aceasta

din pricina dificultăților de a-și ține picioarele când stătea așezat și se simțea mai comod așa, cât era de lung, fără obstacole și margini de care să se lovească, atât pe covorul din salon, cât și pe estrada din birou. Bineînțeles că atunci când se întindea pe podea nu-și purta sacourile, care i s-ar fi șifonat prea mult, ci cămașă cu vestă, sau pulover cu decolteu în V deasupra și, neapărat, mereu cravată, datorită vârstei pesemne că i se părea de nelipsit acest obiect vestimentar, cel puțin când era în oraș, în ciuda faptului că în anii aceia normele vestimentare săriseră în aer. Prima oară când l-am văzut astfel – lungit ca o curtezană din secolul al nouăsprezecelea sau ca un accidentat contemporan – m-a luat prin surprindere și m-am alarmat, crezând că suferise un accident vascular cerebral sau leșinase, ori se lovise și căzuse, după care nu mai putuse să se scoale.

– Ce-ați pățit, Don Eduardo? Vă simțiți rău? Vă ajut? Ați alunecat?

M-am apropiat îndatoritor, cu amândouă mâinile întinse ca să-l ridic. După ce m-am împotrivit vag (el mă îndemna să-l tutuiesc fără ezitări), stabiliserăm că îi voi spune dumneavoastră fără „Don“ în față, însă mie îmi era foarte greu să nu i-l pun înaintea numelui, îmi venea firească și îmi scăpa.

– Ce prostie, mi-a răspuns de pe podea, fără a schița nici cel mai mic gest de a se ridica și fără a se rușina de prezența mea.

Mi-a privit mâinile salvatoare ca și cum ar fi fost două muște care dădeau târcoale și îl perturbau.

– Nu vezi că fumez după pofta inimii? Haida-de.

Și a vânturat în sus, sub nasul meu, o pipă pe care o ținea bine de gâvan. Fuma mai ales țigări și doar țigări când era altundeva, dar acasă le alterna cu pipă, ca și cum ar fi vrut să întregească un tablou pe care, de altfel, îl vedeam puțin (nu-l etala nici la ocazionalele petreceri pe care le dădea, majoritatea improvizate), poate că voia să-l întregească pentru el însuși: plasture, pipă, mustață fină, păr des cu cărare adâncă, haine făcute la croitor, vestă câteodată, de parcă ar fi rămas fidel în mod inconștient imaginii seducătorilor de când el era copil și adolescent, în anii treizeci și patruzeci, nu doar celei a lui

Errol Flynn (prin antonomază, și cu care avea în comun zâmbetul luminos), ci a actorilor mult mai obscuri astăzi, precum Ronald Colman, Robert Donat, Basil Rathbone, ba chiar David Niven și Robert Taylor, care au fost în vogă mai mult timp, avea un aer în stilul tuturor acestora, deși erau diferiți între ei. Și, întrucât era spaniol, uneori amintea de mai negricioșii, mai diferiții și exoticii Gilbert Roland și César Romero, mai ales de primul, al cărui nas era mare și nearcuit ca al lui.

– Și ce faceți întins pe jos, dacă pot să vă întreb? Nu e decît curiozitate, nu că v-aș judeca, Doamne ferește. Doresc să vă înțeleg obiceiurile, asta e tot. Dacă e un obicei.

A schițat un gest resemnat de nerăbdare, ca și cum mi-ar fi cunoscut uluirea și ar fi trebuit să dea altora mai înainte aceleași explicații.

– Nimic ieșit din comun. Care-i problema? O fac adesea. Nu e nimic de înțeles, și da, e un obicei de-al meu. Nu pot să stau întins fără să am nimic, doar din plăcere? Și pentru confort.

– Bineînțeles că da, Don Eduardo, puteți să faceți echilibristică dacă aveți chef, asta ar mai lipsi. Chiar cu farfurioare chinezești.

Am strecurat observația aceasta dinadins, ca să subliniez că postura nu îi era atât de normală cum pretindea, nu la un bărbat matur, și tată de familie pe deasupra, întrucât a umbla pe podea e caracteristic celor nevârșnici și copiilor, iar el avea trei în casă. Nu eram sigur că se numeau farfurioare chinezești obiectele care îmi veniseră în minte, se învârt mai multe odată pe vârful unor tije flexibile, lungi și fine, ținându-se fiecare pe buricul unui deget, cred, habar n-am cum se face și nici în ce scop. Trebuie să mă fi înțeles, în orice caz.

– Dar aveți două canapele, am adăugat, arătându-i în spate, spre salon. El era întins în birou. Nu m-ar fi alarmat câtuși de puțin să vă găsesc pe una din ele, chiar adormit sau în transă. Dar pe jos, cu tot praful... Nu te aștepti la așa ceva, scuzați-mă.

– În transă? Eu, în transă? Cum în transă?

Asta a părut să-l jignească, dar i s-a ivit pe buze un zâmbet vag, ca și cum, în același timp, l-ar fi amuzat.

– Da, mă rog, era un fel de a spune. Gândindu-vă. Meditând. Sau hipnotizat.

– Eu, hipnotizat? De cine? Cum adică hipnotizat? Și acum nu s-a mai putut stăpâni și a schițat un zâmbet deschis, dar fugace. Vrei să spui autohipnotizat? Eu de mine însumi? Dimineața? *À quoi bon?* a încheiat în franceză; nu erau rare scurtele incursiuni în această limbă printre membrii instruiți ai generației sale și ai celor precedente, a doua pe care o învățaseră, în general. Da, mi-am dat repede seama că micile mele ironii nu erau rău primite, aproape niciodată nu mi le tăia din rădăcină, ci avea tendința de a-mi cânta puțin în strună, nu zăbovea mai mult nu pentru că n-ar fi vrut, ci ca să nu mă urc prea repede în capul lui, o prudentă zadarnică, îl admiram și îl respectam mult. S-a oprit după franțuzeală. A ridicat din nou pipa fumegândă, ca să confere emfază cuvintelor: Podeaua e locul cel mai stabil, ferm și modest care există, cu o desăvârșită perspectivă asupra cerului sau tavanului, e unde poți gândi cel mai bine. Iar pe asta nu e nici un fir de praf, a precizat. Obişnuiește-te să mă vezi aici, pentru că de aici nu poate nimeni să cadă sau să cadă și mai jos, ceea ce e un avantaj când trebuie să iei decizii, ar trebui să le luăm întotdeauna plecând de la cea mai rea ipoteză, dacă nu cumva de la disperare și însotitoarea ei obișnuită, josnicia, astfel nu ne-am înmuia și nici nu ne-am fura singuri căciula. Nu-ți face griji și așază-te, o să-ți dictez vreo două lucruri. Și mai renunță odată la „Don“ ăla, doar ți-am spus. „Don Eduardo“, mi-a imitat vocea, era un excelent imitator. Mă îmbătrânește și îmi sună a Galdós, pe care, în afară de două excepții, nu-l suport, iar asta, într-o operă atât de vastă, îl preface într-un despot. Haide, notează!

– De acolo îmi veți dicta? De acolo, de jos?

– Da, de aici, care-i problema? Sau nu-mi ajunge vocea până la tine? Nu-mi spune că trebuie să te ducem la orelist, ar fi îngrozitor la vârsta ta. Câți ani te lauzi că ai? Cincisprezece?

Și el era înclinat spre ironie și exagerare.

– Douăzeci și trei. Da, evident că vocea vă ajunge până la mine. Este puternică și masculină, cum știți prea bine. Nu doar

că inițiam comentariile: de fiecare dată când Muriel glumea cu mine, eu i-o întorceam, sau măcar îi răspundeam pe același ton strengăresc. A zâmbit din nou fără să vrea, mai degrabă cu ochiul decât cu buzele. Însă nu vă voi vedea chipul, dacă mă așez la locul meu. Voi sta cu spatele la dumneavoastră, o nepolitețe, nu?

Eu ocupam un fotoliu, față în față cu al lui când lucram, cu biroul lui din secolul al XVIII-lea între noi, iar el era întins aproape de pragul salonului, dincolo de fotoliul acela al meu.

– Păi, întoarce scaunul, pune-l cu fața spre mine. Mare lucru, ce problemă, de parc-ar fi prins cu șuruburi de podea.

Avea dreptate, așa am făcut. Acum el era la propriu la picioarele mele, în sens perpendicular pe ele, compoziția era excentrică, șeful orizontal pe podea și secretarul – sau ce-oi fi fost eu – la o palmă de a-i da un șut la cea mai mică mișcare involuntară și bruscă, sau calculată greșit a picioarelor, în coaste sau în șold. M-am pregătit să scriu în carnetul meu (apoi dactilografiam scrisorile, la o mașină veche, a lui, pe care mi-o împrumutase, funcționa încă bine și i le dădeam să le citească și să le semneze).

Dar Muriel n-a început imediat. Expresia mai degrabă binevoitoare, de veselie disimulată, din urmă cu câteva clipe fusese înlocuită de una de reflecție sau de elucidare, ori de una dintre frământările pe care le tot amânăm pentru că nu dorim să le înfruntăm și nici să ne adâncim în ele, iar prin urmare revin mereu, devin recurente și la fiecare atac sunt mai profunde, căci nu au dispărut în perioada în care au fost ținute în frâu sau departe de gânduri, ba chiar, ca să spunem așa, au crescut în absență și nu au încetat să pândească spiritul pe ascuns sau prin subteran, ca și cum ar fi preambulul unei părăsiri amoroase pe care tocmai am trăit-o, dar pe care nici nu izbutim să ne-o imaginăm: valurile acelea de răceală, iritare și lehamite față de o ființă mult iubită care vin, dăinuie o clipă și se duc, iar când se duc, vrem să credem că vizita lor a fost o fantasma-gorie – produs al supărării pe noi înșine, al unei nemulțumiri generale, ba chiar al contrarietăților sau căldurii – și că nu vor

mai reveni. Doar pentru a descoperi data viitoare că valul cel nou e și mai molipsitor, e mai îndelungat, otrăvește și copleșește spiritul, făcându-l să se îndoiască și să se blesteme puțin mai mult. Lipsa de afecțiune se conturează în timp, dar și mai mult durează să se formuleze în minte („Cred că n-o mai suport, o să-i închid ușa, asta trebuie să fac“) și, când conștiința a asumat-o, mai are încă mult drum de străbătut până va fi exprimată în cuvinte și expusă în fața persoanei care va suferi părăsirea și care n-o bănuiește și nici n-o prefigurează – pentru că nici noi, cei ce părăsim, n-o facem, înșelători, lași, înceți, rău-platnici, pretindem lucruri imposibile: să evităm vina, să ne scutim de daune –, și căreia îi va fi sortit să lânzezească fără să creadă din pricina ei, și poate să moară în paloarea ei.

Muriel și-a sprijinit mâinile pe piept, una dintre ele cu pumnul strâns, întrucât ținea pipa care i se stinsese și pe care nu s-a deranjat să o reaprindă. În loc să înceapă să-mi dicteze, cum mă anunțase, a păstrat tăcerea vreo două minute, în vreme ce eu îl priveam interogativ, cu stiloul în cumpănă, până ce m-am temut că mi se usucă penița și i-am pus iarăși capacul. Dintr-o clipă în alta, părea că uitase de lucrul de care își propusese să se ocupe, ca și cum i-ar fi trecut prin minte o idee, o chestiune, o dilemă clasică și care ar fi spulberat tot restul, deși nu pe mine, ca posibil sfătuitor la întâmplare sau simplu ascultător al neliniștilor sale: de pe podea îmi arunca ocheade dubitative sau aproape disimulate, dădea impresia că îi stă ceva pe limbă – de două sau de trei ori a deschis gura și a tras aer în piept, a închis-o din nou – și nu se hotăra să dezvăluie, adică, să-mi aducă la cunoștință; de parcă ar fi cântărit dacă se cuvine să mă facă părtaș la o problemă care îl preocupa sau tulbura, ba chiar îl ardea pe dinăuntru. Și-a dres glasul o dată, încă o dată. Cuvintele luptau ca să-și croiască drum, le oprea dintr-o urmă de prudentă, de dorință de a păstra un secret sau de discreție cel puțin, ca și cum subiectul ar fi fost delicat și nu ar fi trebuit să iasă la iveală, poate nici să fie exprimat, odată exprimat se statornicește în văzduh și e greu să-l faci să dea înapoi. Am așteptat fără să spun nimic, fără să insist sau

să-l îndemn să vorbească. Am așteptat cu încredere și răbdare, întrucât pe atunci știam deja – asta se învață devreme, în copilărie – că lucrurile pe care cineva e atât de tentat să le lase să-i scape, să le povestească, să întrebe de ele, să le propună, izbucnesc aproape întotdeauna, până la urmă se ivesc de parcă nici o forță, nici o constrângere exercitată asupra sieși, nici un raționament n-ar fi nicidecum în stare să pună stavilă, bățaliile împotriva înflăcăratei noastre limbi le pierdem neconștient. (Sau e furioasă limba, dictatorială.)

– Tu, care ești din altă generație și probabil că iei lucrurile altfel, și-a dat în sfârșit drumul la gură Muriel, încă cu grijă și cu precauție; tu, care ești tânăr, tu, care ești din altă generație, a repetat, crezând că astfel câștigă timp pentru a putea încă să se întrerupă și să tacă, tu ce ai face dacă ai primi vestea că un prieten de o jumătate de viață...? A făcut o pauză, ca și cum ar fi vrut să dea la o parte cele spuse și să înceapă o altă formulare. Cum să abordez subiectul, cum să-ți explic... Că un prieten de mulți ani n-a fost mereu cel care e acum? Nu cum l-ai cunoscut și cum e acum, sau cum ai crezut întotdeauna că este?

Era evident că încă dezbătea în sinea lui, după succesiunea de întrebări fără sens și după incoerența acestora. Muriel nu era de obicei confuz; dimpotrivă, se lăuda cu precizia, deși câteodată, în căutarea ei, avea tendința să divagheze. În funcție de ce răspundeam eu, putea să dea înapoi („E totuna, s-o lăsăm baltă“, sau „Lasă, lasă, uită de asta“, ba chiar „Nu, e mai bine să nu te amestec în asta, nu e de competența ta și nici nu e plăcut; nu mi-ai spulbera îndoielile și nici n-ai pricepe“). Încât mai întâi am optat pentru a aștepta mai departe și a adopta o expresie de atenție enormă, de parcă aș fi fost cu sufletul la gură, dorind să aflu faptul asupra căruia urma să mă consulte, și n-ar fi existat în viața mea nimic care să mă intereseze mai mult; și, fiindcă el nu a mai adăugat altceva, a rămas descumpănit din cauza propriei aiureli, am înțeles că era rândul meu să-l îndemn prin cuvinte și, înainte ca limba să i se repleze, am îndrăznit să răspund: